

Școala Națională de Studii Politice și Administrative
Departamentul de Sociologie

Alexandra DIACONESCU

***Rolul resurselor personale în adaptarea foștilor muncitori la
statutul de disponibilizat în România postcomunistă***
*Studiu de caz: uzina producătoare și prelucrătoare de aluminiu,
ALRO Slatina*

REZUMAT
- teză de doctorat -

realizat sub îndrumarea
Conf. Univ. Dr. Alfred BULAI

Cercetarea este dedicată analizei factorilor care influențează strategiile de viață ale indivizilor, ținând cont de resursele sociale, mentale sau materiale de care aceștia dispun. Cadrul general al lucrării este dat de procesele tranziției postcomuniste care produc schimbări pe scară largă atât în viața privată a cetățenilor cât și la nivel public. În primul rând, cercetarea își propune să descrie factorii care determină alegerile indivizilor și ulterior condițiile care fac ca strategiile să fie de succes. În al doilea rând, cercetarea își propune să explice care sunt cele mai importante mecanisme de adaptare ale indivizilor la situații stresante.

Punctul de plecare al cercetării este analiza strategiilor adoptate de persoanele disponibilizate în perioada 2008-2009 de la uzina producătoare și prelucrătoare de aluminiu (ALRO) din Slatina. Municipiul Slatina în perioada comunistă era considerat epicentru al industriei, în antiteză cu situația actuală a orașului care a suferit transformări odată cu demararea procesului de dezindustrializare. Contextul cercetării ține cont de procesul de privatizare și ulterior de modernizarea și închiderea unor hale a uzinei, care a condus la reconfigurarea organigramei, soldată cu disponibilizări masive de personal. Cercetarea se concentrează asupra persoanelor care își pierd locul de muncă de la uzina ALRO, nu au vârsta necesară pensionării dar rămân preocupați în varii grade de reintegrare profesională.

Obiectul de analiză sunt foștii muncitori ALRO, care sunt priviți ca fiind șomeri din perspectiva faptului că și-au pierdut locul de muncă și cel mai important aspect este faptul că și-au pierdut unicul venit de care depindeau atât ei cât și familia lor. Din punct de vedere instituțional, foștii muncitori sunt șomeri neindemnizați datorită faptului că au acceptat încheierea contractului de muncă cu acordul părților și au fost remunerați cu salarii compensatorii.

Problematica studiului constă în identificarea celor mai importante resurse pe care indivizii în situații nefavorabile reușesc să le mobilizeze pentru a depăși momentele deosebit de grele. Totodată, lucrarea își propune să investigheze care este mecanismul de răspuns al subiecților la o situație stresantă, mai exact dacă aceștia hotărăsc și reușesc să își concentreze toate resursele pentru adaptarea la noul context.

Cercetarea are trei *obiective majore*. Primul obiectiv este investigarea factorilor care determină alegerea strategiilor de viață ale foștilor muncitori din orașul afectat de dezindustrializarea postcomunistă. Acest prim obiectiv pleacă de la premisele deja existente în literatura de specialitate din perspectiva mai multor factori determinanți: stimă de sine, capitalul social, motivația și tamponul financiar. Prin urmare, premisele sunt următoarele: (1) *Șomajul afectează stima de sine și implicit încrederea în procesul de reangajare;* (2) *Perspectiva găsirii unui loc de muncă este puternic influențată de capitalul social de care*

dispune individul; (3) Motivația are un impact pozitiv asupra reangajării; (4) Capitalul financiar, privit ca o sursă revigorantă, ajută în procesul de căutare a unui loc de muncă.

Al doilea obiectiv de cercetare este investigarea caracteristicilor unui individ care conduc la reintegrarea cu succes pe piața muncii a șomerilor din uzina de aluminiu ALRO. În cadrul acestui obiectiv se urmărește identificarea subiecților care caută să se angajeze. Acest obiectiv are ca bază următoarele premise: *(1) Intensitatea accesării cunoștințelor prin intermediul rețelei este în strânsă legătură cu durata șomajului; (2) Rețelele de socializare reprezintă un canal de informare prin intermediul cărora persoanele își găsesc locuri de muncă; (3) Variabilele demografice influențează probabilitatea de a găsi un loc de muncă;*

Al treilea obiectiv vizează factorii care influențează adaptarea la situația post-șomaj a foștilor muncitori din uzina care se ocupă cu producerea și prelucrarea aluminiului. Obiectivul pornește de la următoarele premise, extrase din cercetările sociologilor din domeniu: *(1) În procesul de adaptare la statutul de șomer, indivizii reușesc să înlocuiască rutina locului de muncă cu alte activități constructive; (2) Starea de sănătate a subiecților după disponibilizare se îmbunătățește comparativ cu perioada de dinainte de pierderea locului de muncă; (3) Nivelul formării profesionale influențează modul de autoevaluare asupra situației noi în care se regăsește individul, lărgindu-i perspectiva asupra evenimentului și asupra acțiunilor care pot contrabalansa efectele nedorite ale șomajului; (4) Fenomenul șomajului este într-o măsură crescută mai problematic pentru bărbați decât pentru femei.*

Întrebările de cercetare sunt construite plecând de la cele trei obiective de cercetare. Totodată, factorii și modelele explicative descriu strategiile de supraviețuire care sunt împărțite în două mari familii și anume decizii ale subiecților orientate spre ieșirea din piața muncii și decizii orientate către căutarea unui loc de muncă. În completarea principalilor factori determinanți, acestea se definesc ca: stimă de sine crescută sau scăzută care poate conduce la focalizarea pe problemă sau pe emoție, existența sau lipsa suportului social, nivelul motivației, nivelul capitalului financiar și de bunuri, existența capitalului social util sau lipsa lui, vârsta șomerului, autoevaluarea situației șomajului, rutina și autoreglementarea, educația și sexul șomerului. Astfel, întrebările de cercetare se conturează după cum urmează:

I. Care sunt factorii care determină alegerea strategiilor de viață ale șomerilor dintr-un oraș afectat de dezindustrializarea postcomunistă?

II. În cazul persoanelor care aleg o strategie de reintegrare pe piața muncii, care sunt factorii (ex. tipurile de capital social, vârsta) care conduc la reintegrarea cu succes pe piața muncii a șomerilor din uzina de aluminiu ALRO Slatina, Olt?

III. Care sunt factorii care influențează adaptarea la situația post-șomaj?

Primul capitol analizează efectele schimbărilor economice și sociale asupra indivizilor. Marile crize *economice* precum și crizele petrolului au imprimat o traiectorie ascendentă asupra numărului de șomeri din întreaga lume. Studiile¹ din domeniu arată că există o corelație între creșterea ratei șomajului și fluctuațiile prețului la petrol, șocuri economice care pot oferi o predicție a șomajului în perioadele de recesiune. De asemenea, schimbarea sistemului comunist a atras modificări de natură economică în România precum hiperinflația, instabilitatea monedei, restructurare industrială, sărăcie și bineînțeles șomaj crescut. Natura schimbărilor *sociale* conturează modul în care indivizii răspund la consecințele pierderii locului de muncă și implicit a venitului, a statutului social, a rutinei. Estomparea legăturilor sociale în perioada comunistă, alături de inexistența unor forme asociative create pe baze organice la nivel social a distorsionat într-un fel construcția capitalului social al indivizilor. Rețelele sociale se reconstruiesc forțat în jurul canalelor impuse de factorul politic, privând indivizii de mecanisme de relaționare, promovare, ajutor oferit/primit în comunitate așa cum sunt ele înțelese și dezvoltate în societățile libere. Aceste tipuri de rețele au suferit transformări inclusiv pe perioada tranziției românești către o societate democratică. Acest capitolul investighează măsura în care factorii economici condiționează procesul șomajului și modul în care schimbările de natură socială influențează raportarea individului la evenimente marcante precum pierderea venitului și a locului de muncă.

Al doilea capitol investighează traseul României după căderea comunismului din mai multe puncte de vedere: (1) *economic* prin examinarea proceselor economice specifice tranziției precum: inflația, instabilitatea monedei naționale, privatizarea, dezindustrializare, dezvoltarea pieței românești; (2) *social* prin examinarea evoluției tipurilor de relații sociale și

¹ Hamilton James D., „Historical Oil Shocks” Handbook of Major Events in Economic History (2011); Carruth A.A., Hooker M.A., și Oswald A.J., „Unemployment equilibria and input prices: theory and evidence from the United States”, nr. 80 (1998): 621–28; Cuestas Juan Carlos și Gil-Alana Luis A., „Oil price shocks and unemployment in Central and Eastern Europe” Economic Systems, nr. 42 (2018): 164–73; Cuestas Juan Carlos, Gil-Alana Luis A., și Staehr K., „A further investigation of unemployment persistence in European transition economies”, nr. 39 (2011): 514–32; Møller N. F., „How to Decode Unemployment Persistence: An Econometric Framework for Identifying and Comparing the Sources of Persistence”, nr. 70058 (2016); Dogrul H.G. și Soytaş U., „Relationship between oil prices, interest rate, and unemployment: evidence from an emerging market”, nr. 32 (2010): 1523–28.

a comunităților autohtone în procesul de adaptare la noul context; (3) **legislativ** prin analizarea reformelor programului de asigurări sociale și evoluția lor inclusiv pe perioada crizei economice din anul 2008; (4) **cultural** prin analiza transformărilor la nivelul conceptului stigmatizat de șomer în conștiința comună și acceptarea de către populație a procesului de restructurare ca parte necesară în tranziția României către o civilizație occidentală. De asemenea sunt aduse în lumină repercusiunile interiorizate atât **fizice** și **psihice** ale pierderii locului de muncă cât și cele **financiare** care au un impact major asupra bugetului individului și a nivelului de trai. Adaptarea individului la tranziția postcomunistă a societății românești implică un efort de auto-evaluare a resurselor personale de care dispune, cu scopul de a gestiona situațiile de stres și de a iniția strategii de adaptare. Capitolul sintetizează procesele fenomenului șomajului într-un context istoric și economic general, dar și specific pentru cazul României, asupra capacității personale a individului de a face față unei situații stresante și de a întreprinde acțiuni în vederea reinșeției pe piața muncii.

Al treilea capitol analizează cadrul teoretic al cercetării care este construit prin prisma a trei dimensiuni și teorii explicative: (1) Teoriile șomajului; (2) Teoriile stresului și ale strategiilor de a face față pierderii locului de muncă și a venitului; (3) Teoriile capitalului social. Aceste trei paliere teoretice oferă fiecare instrumente de analiză a datelor empirice ale cercetării. *Prima teorie explicativă* a șomajului grupează studiile legate de fenomenul șomajului care reprezintă cel mai important factor de influență socială asupra bunăstării și satisfacției în viață. Șomajul grupează o serie de percepții care afectează bunăstarea psihică precum: depresia², suicidul³, rușinea⁴, teama⁵, nemulțumirea⁶. Aceste simptome influențează la rândul lor traseul ocupațional al individului odată cu ieșirea de pe piața muncii, de cele mai multe ori reprezentând piedici în demersul de reangajare. Prin urmare, șomajul nu înseamnă doar pierderea venitului și scăderea nivelului de trai ci și cumulara de factori stresanți care produc schimbări pe termen lung la nivel psihic.

Cea de-a doua teorie explicativă enunță legătura directă dintre șomaj și (a) stres

² Jefferis Barbara J. et al., „Associations between unemployment and major depressive disorder: Evidence from an international, prospective study (the predict cohort)”, *Social Science & Medicine* 73, nr. 11 (2011): 1627–34; Madianos Michael et al., „Depression and economic hardship across Greece in 2008 and 2009: two cross-sectional surveys nationwide”, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 46, nr. 10 (2011): 943–52.

³ Stuckler, D. et al., „The public health effect of economic crises and alternative policy responses in Europe: an empirical analysis” *Lancet* (2009): 315–23; Madianos Michael et al., „Depression and economic hardship across Greece in 2008 and 2009: two cross-sectional surveys nationwide”.

⁴ Eales M.J., „Shame among unemployed men”, *Social Science & Medicine* 28, nr. 8 (1989): 783–89.

⁵ Lucas Richard E. et al., „Unemployment Alters the Set Point for Life Satisfaction”, *Psychological Science* 15, nr. 1 (2004): 8–13.

⁶ Clark Andrew E., Georgellis Yannis și Sanfey Peter, „Scarring: The Psychological Impact of Past Unemployment”, *Economica* 68, nr. 270 (2001): 221–41.

sistemic/fizic⁷ și (b) stresul psihologic/mental⁸. Stresul privit ca o tranzacție între indivizi și mediul înconjurător depinde de aprecierea pe care individul o manifestă asupra factorilor din mediul înconjurător, dar și de "efortul cognitiv și comportamental realizat de către individ, pentru a stăpâni, tolera și reduce atât cerințele externe și interne, cât și conflictele dintre ele"⁹. Cea de-a treia teorie explicativă face referire la teoriile capitalului social care generează o sursă importantă cu multiple beneficii: încredere, recunoaștere, ajutor mutual, susținere, favoruri. Ținând cont de latura informală a procesului de recrutare, capitalul social al individului joacă un rol esențial în procesul de reangajare prin mecanismul de recomandare sau de difuzare a informațiilor relevante despre potențiale locuri de muncă. La baza acestui model stau încrederea mutuală și schimbul de servicii sau favouri între membrii aceluiași grup care reprezintă cheia mecanismului de cooperare și implicit de succes.

Al patrulea capitol analizează mecanismul alegerii strategiilor de viață, succesul reintegrării pe piața muncii și adaptarea individului la șomaj. Fenomenul șomajului are o varietate de înțelesuri în funcție de domeniul de cercetare pe care îl investighează și are un impact puternic asupra unui număr însemnat de aspecte importante din viața individului. Răspunsul individului la un stimul de stres se realizează ținând cont de modul prin care individul percepe evenimentul și de resursele personale de care dispune sau le poate mobiliza într-un scop precis. Ceea ce conduce la faptul că reinscrierea pe piața muncii depinde de o serie de factori de natură demografică cât și de resurse personale precum capitalul social sau financiar. În acest sens, strategiile întreprinse de către indivizi în găsirea unui loc de muncă depind de factori interni precum *motivația, starea de sănătate* dar și de factori externi precum *contextul economic al țării, gradul de dezvoltare a pieței muncii la nivel local sau național, dimensiunea valului de disponibilizați, crizele economice, sistemul de asigurări sociale*. Astfel, traseul șomerului imediat după disponibilizare este diferit de la individ la individ iar procesul de căutare a unui loc de muncă fiind unul volatil face ca analiza lui să fie una anevoiasă. Capitolul realizează o investigație a efectelor negative și pozitive ale șomajului cu scopul de a clasifica factorii care influențează alegerile indivizilor, strategiile de viață și mecanismul care face diferența între șomeri care reușesc să se angajeze cu succes și șomeri care ies definitiv din câmpul muncii.

⁷ Selye Hans, ed., „VI - Theories”, în *Stress in Health and Disease* (Butterworth-Heinemann, 1976), 928–1163.

⁸ Lazarus Richard S., *Emotion and adaptation*, 1991; Lazarus R.S. și Folkman S., *Stress, appraisal and coping* (New York: Springer Publishing Company, 1984).

⁹ Susan Folkman și Richard S. Lazarus, „An Analysis of Coping in a Middle-Aged Community Sample”, *Journal of Health and Social Behavior* 21, nr. 3 (1980): 219–39.

Cel de-al cincilea capitol conturează profilul șomerului din industria aluminiului cu scopul de a surprinde elementele definiției ale subiectului cercetării. În acest scop s-a analizat istoricul industriei și mai ales al volumului de muncitori din industria producătoare și prelucrătoare de aluminiu din municipiul Slatina. De asemenea este analizată piața muncii locală și politicile sociale derulate la nivelul județului pentru a veni în sprijinul muncitorului disponibilizat în urma procesului de restructurare. Portretul șomerului industrial ALRO în declinul industriei prezintă o serie de caracteristici ale șomerilor români din industrie dar are și o serie de particularități. Capitolul urmărește șomerul ALRO din perspectiva istorică a muncitorului comunist, care se transformă mai târziu în muncitor postcomunist și care resimte cel mai puternic modificările survenite în urma schimbării sistemului și demararea procesului de tranziție care aduce după sine privatizare, restructurare și dezindustrializare.

Cel de-al șaselea capitol redă metodologia de cercetare derulată în teren. Capitolul redă pașii care au fost urmați după stabilirea temei cercetării, obiectivelor de cercetare și a metodei de cercetare. Metoda de cercetare aleasă a fost cea calitativă. În primul rând s-a trecut în revistă literatura de specialitate cu scopul de a trasa cât mai clar problematica studiului și întrebările de cercetare. Cu scopul de a lămuri întrebările de cercetare folosind cadrul teoretic, s-au realizat instrumentele de cercetare: interviul standardizat și interviul în profunzime. Odată cu finalizarea instrumentelor de analiză s-a stabilit strategia de cercetare împreună cu metoda de colectare a datelor. S-a demarat cercetarea de teren menită să studieze foștii muncitori din industria de aluminiu ai municipiului Slatina din județul Olt. Bazinul de subiecți a fost format din cei 1300 de muncitori disponibilizați în perioada 2008-2009 de la uzinele de aluminiu a întreprinderii ALRO, în urma planului de restructurare și a modernizării halelor de producție și prelucrare. Cercetarea a demarat în anul 2014 și s-a finalizat doi ani mai târziu în care s-au realizat 60 de interviuri standardizate și 30 de interviuri în profunzime. La toate interviurile în profunzime care s-au desfășurat la domiciliul subiectului au luat parte membri ai familiei precum soț/soție sau copii, care au subliniat aspecte importante în derularea evenimentelor cât și a modul de percepție asupra propriilor trăiri sau ale subiectului. Cu toate ca de la momentul disponibilizării până la momentul interviurilor trecuse o perioadă de timp iar istoria emoțiilor este redusă, din declarațiile subiecților și a celor care îi cunoșteau s-a putut extrage informații prețioase. Una dintre principalele limite ale cercetării din teren a fost numărul redus de subiecți intervievați. Această limită are la baza mai mulți factori, în primul rând nu s-a putut iniția o colaborare cu uzina de aluminiu ALRO în vederea obținerii de informații relevante despre procesul de restructurare. Foștii muncitori ALRO au acceptat încheierea contractului de muncă cu acordul părților, ceea ce a făcut ca ei să nu poată

beneficia de ajutorul de șomaj și prin urmare nici nu au fost înregistrați la AJOFM pentru a putea fi identificați. Astfel s-a optat pentru identificarea subiecților cu ajutorul resurselor sociale deținute de către cercetător la nivel local prin metoda bulgărului de zăpadă, adică fiecare subiect interviuat recomanda alți potențiali subiecți. În urma analizei calitative a datelor culese din teren, s-a evidențiat faptul că cei mai mulți dintre subiecți au reușit să se integreze cu succes pe piața muncii (peste jumătate), un sfert dintre ei au ales varianta pensionării anticipate și mai puțin de un sfert dintre indivizi au ales să se întoarcă în mediul rural.

Capitolul al șaptelea analizează datele culese din teren. Analiza datelor empirice este împărțită în trei secțiuni de interpretare după modelul celor trei întrebări de cercetare. Conform primei întrebări: *Care sunt factorii care determină alegerea strategiilor de viață ale șomerilor din orașul afectat de dezindustrializarea postcomunistă?* s-au identificat patru factori determinanți: stimă de sine, suportul social, motivația, resursa financiară. Reacția subiecților a fost influențată de cei patru factori determinanți și se referă la alegerea strategiilor de viață. Modelul explicativ prezintă factorii determinanți și modalitatea prin care acești factori generează un răspuns/o reacție. Conform acestui model și a factorilor cercetării se evidențiază următoarele enunțuri: (factor determinant 1.1) Indivizii cu stimă de sine crescută cred în abilitatea lor de a procura un nou loc de muncă, conducând la activități focalizate pe problemă. Indivizii care au o stimă de sine scăzută au încrederea redusă în capacitatea lor de a se reangaja, ceea ce conduce la activități focalizate pe emoție. *Focalizarea pe problemă, opusă de focalizarea pe emoție a fost consistent relaționată cu reangajarea;* (factor determinant 1.2) Indivizii care posedă suport social, obțin beneficii pragmatice (rețele, suport moral, solicitarea de locuri în conducere, ajutor în scrierea unui CV și informații pentru interviu, strategii de coping) pentru asigurarea unui nou loc de muncă. Fără suport social și emoțional indivizii compensează prin a face față situației cu strategii bazate pe emoție, ceea ce înseamnă retragere și evitare. *Suportul social în căutarea unui loc de muncă a fost pozitiv relaționat cu focalizarea pe problemă și în mod negativ asociat cu focalizarea pe emoție pentru șomerii;* (factor determinant 1.3) Motivația în găsirea unui loc de muncă are un impact pozitiv asupra reangajării în 6-12 luni și lipsa motivației în căutarea unui loc de muncă a condus la inhibarea reangajării și la creșterea simptomelor depresive; (factor determinant 1.4) Indivizii care au un tampon financiar, se orientează spre activități focalizate pe problemă prin socializare, călătorind pentru interviuri, fără să se panicheze pentru supraviețuire și cheltuielile de zi cu zi. Indivizii care întâmpină și dificultăți financiare își limitează oportunitățile ceea ce conduce la activități focalizate pe emoție. *Resursa economică este cea*

mai importantă resursă pentru a face față șomajului comparativ cu resursele de coping (stimă de sine, satisfacția vieții și suportul social). Conform celei de-a doua întrebări de cercetare: În cazul persoanelor care aleg o strategie de reintegrare pe piața muncii, care sunt factorii (ex. capital social, vârstă) care conduc la reintegrarea cu succes pe piața muncii a șomerilor din uzina de aluminiu, ALRO?, s-au evidențiat factori determinanți: tipul și valoarea capitalului social și vârsta și reacția/răspuns la factorii determinanți: reintegrarea cu succes pe piața muncii. Îmbinând factorii determinanți cu modelul explicativ se evidențiază următoarele enunțuri: (factor determinant 2.1+2.2) Șomerii cu capitalul social bogat și "valoros" sau influent (prieteni dintre foștii colegi, prieteni angajați, rude care au funcții de conducere și pot influența procesul de angajare), au șanse crescute de reinsertie pe piața muncii și au acces la funcții mai de calitate și mai bine plătite. Spre deosebire de șomerii cu un capital social sărac și mai puțin "valoros" sau influent (prieteni șomeri, rețeaua de prieteni slab dezvoltată, care nu au funcții de conducere și nu pot influența procesul de angajare) au șanse scăzute de reinsertie pe piața muncii și nu au acces la funcții de calitate sau mai bine plătite; (factor determinant 2.3.) Vârsta șomerului influențează procesul de angajare în mod negativ prin reducerea perspectivelor de angajare, prelungirea perioadei de șomaj și înregistrează o scădere a bunăstării mentale comparativ cu șomerii tineri. Șansele ca șomerii în vârstă (>55 ani), să-și găsească un loc de muncă tinde să scadă atunci când se apropie de vârsta de pensionare. Conform celei de-a treia întrebări de cercetare: Care sunt factorii care influențează adaptarea la șomaj? s-au evidențiat factori determinanți: activitate zilnică/auto-reglementare, autoevaluarea șomajului, educație și sexul subiectului. Răspunsul subiecților la factorii determinanți este dat de gradul de adaptare psihologică la pierderea locului de muncă și implicit a venitului. Îmbinând factorii determinanți cu modelul explicativ se evidențiază următoarele enunțuri: (factor determinant 3.1) Șomerii care reușesc să aibă activități zilnice (rutina, timp structurat) au căutat să își managerieze nivelul de stres în mod direct: prin strategii de coping focalizate pe problemă (programe de instruire, relocare într-o zonă cu nevoie crescută de angajați, optimism, participarea la alte activități) și în mod indirect: prin strategii de coping focalizate pe emoție (distanțarea de experiența pierderii locului de muncă, devalorizarea fostului loc de muncă, căutarea de suport social și financiar, implicarea în comunitate), și au declarat că resimt o sănătate mentală mai bună, comparativ cu cei care s-au izolat și au devenit inactivi și care au declarat că resimt o stare mentală deficitară (stres, supărare); (factor determinant 3.2) Indivizii care evaluează șomajul din punct de vedere negativ au declarat că se confruntă cu scăderea bunăstării, iar cei care au așteptări pozitive legate de viitoarea reangajare au declarat că resimt o bunăstare ridicată; (factor determinant

3.3) Din cercetare a rezultat că există o puternică legătură între educație și starea auto-percepută asupra sănătății mentale pe perioada șomajului; (factor determinant 3.4) Femeile au prezentat o sănătate mentală și o satisfacție a vieții mai scăzută decât bărbații pe perioada șomajului.

Concluziile cercetării sunt detaliate după modelul analizei datelor empirice în care sunt împărțite în funcție de fiecare întrebare de cercetare și de factorii determinanți.

Pentru prima întrebare de cercetare, *stima de sine* a jucat un rol important în contextul alegerii dintre varianta de a rămâne pe piața muncii sau varianta de a ieși din circuitul ocupațional. În cadrul interviurilor, subiecții care s-au auto-evaluat ca având o stimă de sine crescută, în primul rând au depus eforturi de reprofesionalizare, au făcut planuri de acțiune, s-au menținut activi în plan familial și social, au menținut contactul cu comunitatea din care faceau parte, s-au aratat deschiși în a participa la interviuri și au căutat posturi prin cunoștințe sau apelând la agenții de plasare a forței de muncă. Însă concluzia este că stima de sine nu este factorul declanșator în alegerea strategiei pro sau contra angajării, ci mai degrabă asupra tipului de muncă (ex. în interiorul familiei). Subiecții care s-au declarat că fiind *motivați* au încercat să-și utilizeze toate resursele de care dispun în procesul de planificare a strategiei. De asemenea, o motivație crescută face ca subiectul să își intensifice căutările unui loc de muncă, ceea ce poate conduce la renagajare într-un timp mai scurt. Motivația subiecților depinde de alți factori precum durata perioadei de disponibilizare și situația economică a subiecților. Prin urmare, factorul motivației nu a fost găsit ca fiind decisiv în procesul de planificare, pentru că unii subiecți s-au arătat motivați imediat după disponibilizare însă pe parcursul procesului de căutare și-au pierdut motivația. În cadrul studiului, premisa conform căruia găsirea unui loc de muncă depinde în mare măsură de valoarea și influența *capitalului social* se confirmă. Cheia întregului proces constă în accesarea acestor resurse personale privite ca resurse de a face față (coping). În opoziție sunt subiecții care nu dețin genul acesta de resurse, prezintă dorința de angajare și se axează pe acțiuni de supraviețuire precum cele de retragere în rural sau pensionare anticipată. Contrar observațiilor făcute de cercetători din domeniu¹⁰, subiecții care dețin un *tampon financiar* renunță la căutarea unui loc de muncă, se mulțumesc cu puținul pe care îl au și aplică un plan de subzistență. Aceștia reduc costurile legate de îmbrăcăminte, hrană, căldură, concedii și se focalizează pe îndeplinirea nevoilor de bază cum ar fi alimente de bază, medicamente, etc. Prin urmare, majoritatea subiecților care au un tampon financiar și se aproprie de vârsta retragerii de pe piața muncii tind să aleagă varianta retragerii. Chiar dacă

¹⁰ Kinicki Angelo J., Prussia Gregory E., și McKee-Ryan Frances M., „A panel study of coping with involuntary job loss”, *Academy of Management Journal* 43, nr. 1 (2000): 90–100.

acești subiecți nu mai sunt disponibili pe piața muncii, ei exercită munci în interiorul familiei, au grijă de persoanele în vârstă din familie, cresc animale, practică agricultura de subzistență sau au grijă de nepoți. Cu toate că ei nu au locuri de muncă plătite, aportul lor în interiorul familiei este resimțit. Acești subiecți își găsesc utilitatea necesară traiului zilnic și reușesc să rămână activi chiar dacă sunt șomeri.

Subiecții au care au căutat să rămână activi în viața de zi cu zi și au reușit să-și *auto administreze* timpul liber au prezentat o stare psihică mai bună. Prin crearea unei rutine personale care să înlocuiască rutina oferită de locul de muncă pierdut subiecții și-au îmbunătățit și starea de sănătate. Totodată, aceștia au întreprins activități extraprofesionale (produc legume de sezon, goblenuri, confecții din lemn) sau activități casnice (au grijă de nepoți, părinți bătrâni, parteneri bolnavi) menite să ofere un scop în perioada de repaus profesional. În schimb, persoanele care s-au arătat a fi inactive au manifestat stări de anxietate și de izolare, acestea au înregistrat un nivel al sănătății mentale foarte scăzut. Acești subiecți au rămas marcați de sentimentul de neputință și au încercat să caute vinovați externi pentru situația în care se aflau. Chiar dacă percepția asupra situației șomerilor este aceea a unui om deznădăjduit, lipsit de asigurare de sănătate, fără bani pentru a putea cumpăra medicamente sau vizite la doctori, cu un buget redus alocat hranei zilnice și cu o stare de sănătate precară, în realitate situația șomerilor ALRO este alta. Din cercetare a reieșit că absolut toți subiecții intervievați au manifestat o *îmbunătățire a sănătății fizice*. Lipsa inhalării noxelor emantate de procesele chimice în producerea și prelucrarea aluminiului au avut efecte pozitive asupra stării de sănătate, mai ales că o mare parte dintre subiecții care au lucrat mulți ani în uzine sufereau de boli ale aparatului respirator. Îmbunătățirea sănătății fizice este singurul aspect pozitiv al șomajului.

Asemenea șomerului de pretutindeni, persoanele disponibilizate de la uzina de aluminiu prezintă aceleași simptome: neîncredere, apatie, izolare și vinovăție. Ceea ce îi face să continue și să își regândească strategiile de acțiune este nevoia unui venit. Fiind lipsit de mijloace pecuniare, acesta încearcă să supraviețuiască. Un aspect mai puțin întâlnit în studiile din domeniul este cel al situației șomerilor de *gen feminin* care cu toate că își doresc o reinserție pe piața muncii și au motivația necesară, ele se sacrifică în beneficiul familiei. Cercetarea pune în evidență un aspect mai puțin studiat în literatura de specialitate legat de nevoia găsirii utilității persoanelor fără loc de muncă în interiorul propriei familii.

Un alt aspect evidențiat de cercetare care a reieșit din rezultatele cercetării face referire la numărul mare de subiecți care au ales varianta pensionării anticipate. Contrar politicilor legate de vârsta de pensionare care a crescut în ultimii ani, datele arată ca subiecții trecuți de

vârsta de 55 de ani care au lucrat în condiții deosebit de grele aleg varianta pensionării anticipate.

Bibliografie

- Carruth A.A., Hooker M.A., și Oswald A.J., „Unemployment equilibria and input prices: theory and evidence from the United States”, nr. 80 (1998): 621–28;
- Clark Andrew E., Georgellis Yannis și Sanfey Peter, „Scarring: The Psychological Impact of Past Unemployment”, *Economica* 68, nr. 270 (2001): 221–41;
- Cuestas Juan Carlos și Gil-Alana Luis A., „Oil price shocks and unemployment in Central and Eastern Europe” *Economic Systems*, nr. 42 (2018): 164–73;
- Cuestas Juan Carlos, Gil-Alana Luis A., și Staehr K., „A further investigation of unemployment persistence in European transition economies”, nr. 39 (2011): 514–32;
- Dogrul H.G. și Soytaş U., „Relationship between oil prices, interest rate, and unemployment: evidence from an emerging market”, nr. 32 (2010): 1523–28;
- Eales M.J., „Shame among unemployed men”, *Social Science & Medicine* 28, nr. 8 (1989): 783–89;
- Hamilton James D., „Historical Oil Shocks” *Handbook of Major Events in Economic History* (2011);
- Jefferis Barbara J. et al., „Associations between unemployment and major depressive disorder: Evidence from an international, prospective study (the predict cohort)”, *Social Science & Medicine* 73, nr. 11 (2011): 1627–34;
- Kinicki Angelo J., Prussia Gregory E., și McKee-Ryan Frances M., „A panel study of coping with involuntary job loss”, *Academy of Management Journal* 43, nr. 1 (2000): 90–100;
- Lazarus Richard S., *Emotion and adaptation*, 1991;
- Lazarus R.S. și Folkman S., *Stress, appraisal and coping* (New York: Springer Publishing Company, 1984) ;
- Lucas Richard E. et al., „Unemployment Alters the Set Point for Life Satisfaction”, *Psychological Science* 15, nr. 1 (2004): 8–13;
- Madianos Michael et al., „Depression and economic hardship across Greece in 2008 and 2009: two cross-sectional surveys nationwide”, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 46, nr. 10 (2011): 943–52;
- Møller N. F., „How to Decode Unemployment Persistence: An Econometric Framework for Identifying and Comparing the Sources of Persistence”, nr. 70058 (2016);

- Selye Hans, ed., „VI - Theories”, în *Stress in Health and Disease* (Butterworth-Heinemann, 1976), 928–1163;
- Stuckler, D. et al., „The public health effect of economic crises and alternative policy responses in Europe: an empirical analysis” *Lancet* (2009): 315–23;
- Susan Folkman și Richard S. Lazarus, „An Analysis of Coping in a Middle-Aged Community Sample”, *Journal of Health and Social Behavior* 21, nr. 3 (1980): 219–39.